

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ТА ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ В УКРАЇНІ: ВІД ДОВІРИ ДО РОЗЧАРУВАННЯ

Шаповалова А.М.,

канд. політ. наук, доцент

доцент кафедри приватного та публічного права

Київського національного університету технологій та дизайну

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4920-5539>

e-mail: a_shan65@ukr.net

Букорос Т.О.,

канд. політ. наук, доцент

доцент кафедри приватного та публічного права

Київського національного університету технологій та дизайну

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4059-2632>

Фастовець Н.В.,

канд. наук держ. управл., доцент

доцент кафедри приватного та публічного права

Київського національного університету технологій та дизайну

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8619-89-75>

У даній науковій статті представлено комплексний соціополітичний та комунікаційний аналіз динаміки громадської думки та політичної довіри в Україні у період між ключовими національними кризами, охоплюючи фази з 2010 до 2024 року. Дослідження фокусується на феномені циклічної довіри та її неминучому переході у хронічну соціальну фрустрацію та скептицизм щодо інститутів влади. Застосовуючи міждисциплінарний підхід, що інтегрує концепції політичної легітимності (дифузна vs. спеціальна довіра), соціальної психології (розчарування та фрустрація як адаптивні механізми) та аналізу даних, стаття спирається на емпіричні дані Київського міжнародного інституту соціології (KMIC) та показники Індексу сприйняття корупції (CPI) від Transparency International. Аналіз виявив, що ерозія довіри є структурною, а не епізодичною проблемою. Головним каталізатором розчарування була стійка криза сприйняття корупції: показники CPI України в період 2014–2021 рр. коливалися в діапазоні 26–32 балів, демонструючи стагнацію та корелюючи з високим рівнем недовіри до держслужбовців (65%) та парламентаріїв (64%). Кульмінацією цього циклу став феномен Виборів 2019 року, коли антисистемний запит суспільства, посилений діджиталізацією комунікацій та прискоренням циклів «надія-розчарування», призвів до безпрецедентної перемоги нетрадиційного лідера, але його монобільшість швидко зіткнулася з поверненням скептицизму. Повномасштабне вторгнення у 2022 році спровокувало класичний ефект «Rally 'round the flag» (RRTF), що забезпечив пікове, але обмежене у часі зростання дифузної довіри. Проте, варто зауважити, що вже до 2024 року цей ефект було вичерпано, про що свідчить фіксація критичного Легітимного Розриву: довіра до Збройних Сил України залишається найвищою (92%), тоді як довіра до цивільних інститутів (Уряд, Парламент) різко обвалилася, набувши негативного балансу (-1% для Уряду, -33% для ВРУ). Практичні рекомендації включають безумовну антикорупційну прозорість (зокрема, через посилену спеціальну перевірку суддів), професіоналізацію комунікаційного апарату та стратегічний імпорт цінностей високоєфективних секторів (військових та волонтерів), оскільки 51% громадян шукають нових лідерів саме серед військового середовища. Реалізація цих заходів є критичною для конвертації ситуативної солідарності у стійку інституційну легітимність, необхідну для політичної стабільності та післявоєнної відбудови.

Ключові слова: Громадська думка, політична комунікація, інституційна довіра, хронічна фрустрація, антисистемний запит, Україна.

Проблема політичної довіри в сучасній Україні є критичною як для наукового аналізу, так і для практичного державного будівництва. Історичний досвід країни, особливо протягом останніх двох десятиліть, демонструє парадоксальний цикл: періоди стрімкої суспільної консолідації та ейфорії (вибори, революційні події, початок повномасштабної війни) регулярно змінюються фазами глибокого суспільного розчарування та відчуження від інститутів влади. Ця циклічна нестабільність політичної легітимності створює значні ризики для стійкості державності, особливо в умовах триваючої агресії (війни) та необхідності швидкого проведення складних реформ.

Наукова значущість нашої статті полягає у необхідності інтеграції макросоціологічних концепцій (інституційна довіра, легітимність) із мікропсихологічними (розчарування, фрустрація, втому від війни). Український кейс дозволяє глибоко вивчити феномен «циклічної довіри» та механізми її розпаду, зумовлені невідповідністю комунікаційних обіцянок політичним реаліям.

Зокрема, дослідженню підлягає здатність українського суспільства до соціальної довіри, яка за соціологічними даними, традиційно сфокусована на локальних мікроструктурах (сім'я, найближче оточення, «свої»), тоді як довіра до централізованої державної політики залишається низькою (Кузьмук, 2015). Ця тенденція до захисної ідентичності перешкоджає формуванню стійкої макросоціальної довіри, необхідної для успіху централізованої державної політики.

Концептуальні основи довіри є ключовими для розуміння української політичної динаміки. У політології та соціології довіру до влади часто розрізняють за двома типами легітимності: дифузної та спеціальної. Дифузний довіра характеризує всебічне та постійне схвалення дій влади, надаючи їй широку свободу маневру.

Спеціальна (або предметна) довіра стосується схвалення влади лише в окремих, чітко визначених питаннях. Як покаже подальший аналіз, українська політична історія складається з короточасних сплесків дифузної довіри, які швидко передують до спеціальної або ж повного скептицизму.

Безперечно, феномен політичного розчарування (дилюзії) та його перехід у фрустрацію є предметом інтенсивного вивчення. Хоча розчарування є менш інтенсивним почуттям, воно є складовою частиною фрустрації. Фрустрація, як більш складний та інтенсивний психічний стан, характеризується більшою глибиною переживання і спричинює серйозніші наслідки для психічного стану та поведінки особистості.

У контексті України хронічне розчарування у політичному класі може трансформуватися у широкомасштабну соціальну фрустрацію, яка знижує адаптивні функції суспільства та його готовність до конструктивних змін, про що доречно пише Т. Шлемкевич у своїй статті (Шлемкевич, 2024).

Незважаючи на значний обсяг досліджень щодо політичної довіри та комунікації в Україні, бракує комплексного міждисциплінарного аналізу, який би простежував причинно-наслідковий зв'язок між піковими фазами консолідації, зокрема ефектом «Rally 'round the flag» (RRTF) у 2022 році, та подальшим структурним розпадом дифузної довіри у 2023–2024 роках. Існуючі дослідження констатують низхідний тренд, але недостатньо детально інтегрують фактори, такі як «втому від війни», з емпіричними даними про кризу довіри до цивільних інститутів (Калашнікова et al., 2024).

На наш погляд, існує потреба не лише у фіксації падіння рейтингів, але й у розробці конкретного фреймворку стійкої комунікації. Цей фреймворк має бути заснований на емпіричному аналізі трансформації громадської думки, що дозволить уникнути повернення до циклу хронічної фрустрації та забезпечити політичну стабільність у післявоєнний період.

Мета даної наукової статті полягає у комплексному аналізі динаміки трансформації політичної довіри в українському суспільстві у період 2010–2024 рр. через призму ключових політичних та воєнних криз. Для досягнення цієї мети необхідно:

- 1) Визначити ключові фактори формування та розформування довіри у три історичні фази;
- 2) Кількісно оцінити завершення ефекту «Rally 'round the flag» на основі актуальних соціологічних даних;
- 3) Розробити практичні, науково обґрунтовані рекомендації для підвищення стійкості комунікаційної політики держави.

Для розуміння подальших циклів політичної довіри необхідно проаналізувати її стан у дореволюційний період. Цей час характеризувався перманентним зниженням суспільної довіри до центральних інститутів влади, що зрештою стало однією з ключових передумов масових протестів. Аналіз соціологічних даних 2011 року демонструє, що ерозія довіри не була ізольованим явищем, а охоплювала практично всі державні структури.

У липні 2011 року рейтинг Президента В. Януковича продовжував тенденційно падати, знизившись за місяць на 0,8%, і йому довіряла лише близько третини українців. Довіра до його політичної сили, Партії регіонів, впала ще різкіше – на 20% за останній рік (Рейтинг Януковича та влади тенденційно падає – соціологи, 2011).

Загалом, протягом півроку до липня 2011 року рівень довіри українців до усіх інститутів влади, за винятком церкви, значно знизився і продовжував демонструвати низхідну динаміку. Цей факт підтверджує існування глибокої структурної проблеми, що отримала назву «прецедент цивільного розчарування», де хронічне розчарування було пов'язане з політичною елітою в цілому, а не лише з епізодичними кризами.

Ми вважаємо, що цікавим є контраст у розподілі довіри. На тлі загального падіння довіри до інститутів влади та ключових фігур (наприклад, колишній Президент В. Ющенко мав найнижчий показник), спостерігалася підтримка окремих опозиційних політиків. Так, у 2011 році голова однієї з опозиційних партій А. Яценюк посідав перше місце у списку довіри серед політиків, отримавши 40% підтримки (рейтинг В. Януковича та влади тенденційно падає – соціологи, 2011). Це підкреслює

специфічний характер української довіри: вона є переважно персоналізованою, орієнтованою на окрему особистість або мікроструктуру, а не на інституцію як таку.

У цьому ланцюгу причинно-наслідкових зв'язків відсутність стійкої соціальної довіри на макрорівні призводила до формування захисних «своїх» мікроструктур та знижувала здатність центральної влади формувати легітимність, що у підсумку вело до циклічних падінь рейтингів.

Кожна зміна влади в Україні, інспірована масовими протестами або виборами (2014, 2019), супроводжувалася феноменом «вікна можливостей» – стрімким, але тимчасовим зростанням дифузної довіри. Ця довіра була зумовлена високими суспільними очікуваннями швидких та глибоких реформ. Проте, як показує історичний аналіз, влада виявлялася нездатною конвертувати цей короточасний кредит довіри у структурну легітимність.

Соціологічні дані, зібрані Київським міжнародним інститутом соціології (KMIC) у період з 8 по 18 лютого 2014 року, засвідчили глибоку регіональну поляризацію суспільної підтримки конфлікту (Паніотто, 2014).

В цілому по Україні протестувальників підтримували 40% населення, тоді як 32% опитаних займали нейтральну позицію («Ні на тому, ні на іншому боці»). Проте розподіл цієї підтримки був вкрай нерівномірним:

Західний регіон демонстрував найвищу консолідацію: 80% населення підтримували протестувальників, а нейтралітет становив лише 13%.

У Центральному регіоні підтримка була вищою за середню – 51%.

У Південному та Східному регіонах ситуація була протилежною. У Південному регіоні Майдан підтримувало лише 20% (при 42% нейтральних), а у Східному – лише 8% (при 39% нейтральних) (Паніотто, 2014).

Ці дані підтверджують, що Революція Гідності, хоча й досягла національного масштабу, зіткнулася з глибоким регіональним розколом у громадській думці, що стало критичним викликом для формування післяреволюційної дифузної довіри до нової влади.

Комунікаційні виклики після Революції Гідності були значними. На конференції зі стратегічних комунікацій у 2019 році, експерти наголошували на важливості формування нового наративу для України та її реформ. Проте невдачі в імплементації реформ, корупційні скандали або відсутність прозорої комунікації швидко повертали суспільство до скептицизму.

Окрім того, постійний цикл «надія-розчарування» призводив до хронічного стану політичної фрустрації. Оскільки основна маса громадян довіряла переважно «своїм» мікроструктурам, а не центральній владі, будь-яка комунікаційна чи політична невдача миттєво інтерпретувалася як чергове підтвердження загальної некомпетентності еліт. Суспільство перебувало у стані «готовності до розчарування».

Також не можемо не відзначити, що головним каталізатором хронічного розчарування була і залишається глибока криза сприйняття корупції у державному секторі. Незважаючи на обіцянки Майдану та зміну влади, інституційні показники антикорупційної боротьби покращувалися вкрай повільно.

Аналіз Індексу сприйняття корупції (CPI) від Transparency International демонструє, що після 2014 року Україна залишалася серед найкорумпованіших країн Європи:

- У 2014 році, одразу після Революції Гідності, Україна мала низький показник – 26 балів зі 100 можливих.
- У 2016 році показник становив 29 балів.
- У 2017 році – 30 балів.
- Навіть у 2021 році, перед повномасштабним вторгненням, CPI становив лише 32 бали.
- У 2024 році Україна отримала 35 балів. Наша країна посідає 105 місце поміж 180 країн. (Антикорупція на паузі. Україна в Індексі сприйняття корупції, 2024).

Такий повільний прогрес у сфері, яка була ключовою вимогою Революції Гідності, безпосередньо корелював з падінням довіри.

Ці дані свідчать про те, що нездатність постмайданної влади якісно покращити показники CPI та змінити уявлення громадян про чесність державних інститутів, сформувала стійке середовище хронічного розчарування, що зрештою забезпечило легкість приходу до влади антисистемного лідера у 2019 році.

Отже, кульмінацією цього циклу стала президентська кампанія 2019 року, яка засвідчила повну відмову суспільства від традиційного політичного класу та потужний запит на антисистемного лідера.

Володимир Зеленський переміг з безпрецедентним результатом 73,22% голосів, тоді як чинний на той час Президент Петро Порошенко отримав 24,45% (Результати виборів президента України, 2019). Ця перемога стала прикладом найвищої персоналізованої довіри, отриманої через ефективне використання нових медіа та антикорупційну риторичку. Бренд партії «Слуга народу» був сформований довкола особи В. Зеленського. Ідеологічно партія позиціонувалася як «центристська» та «радикально центристська», що відображало бажання виборців відійти від ідеологічних конфліктів до прагматичного управління.

На хвилі електоральної підтримки Президента, партія «Слуга народу» отримала у Верховній Раді 9-го скликання першу в історії України однопартійну більшість (монобільшість). Зауважимо, що це забезпечило новому лідерству безпрецедентний дифузний мандат для проведення реформ. Проте, як і в попередніх циклах, інституційна довіра виявилася нестійкою: соціологічні дані, зібрані вже після виборів, демонструють, що 52% опитаних українців вважали діяльність партії «Слуга народу» такою, що заважає розвитку України, тоді як лише 25% оцінювали її роботу як корисну.

Як правило, такий швидкий перехід від беззастережної підтримки до громадського розчарування підтверджує, що в Україні дифузна довіра є короточасним феноменом, а хронічний скептицизм повертається, щойно влада починає стикатися з необхідністю імплементації складних рішень.

Повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року спровокувало класичний політологічний феномен – «Rally 'round the flag effect» (RRTF). Ця концепція описує стрімке, короточасне зростання народної підтримки уряду та політичних лідерів під час міжнародної кризи або війни. RRTF встановлює прямий причинно-наслідковий зв'язок між виникненням надзвичайно високої безпекової загрози для держави та суспільства і зростанням довіри до влади і підтримки її курсу (Авксентьев, 2024).

Підкреслимо, що в Україні цей ефект проявився максимально інтенсивно. Стрімке зростання довіри до Президента України та загальної позитивної оцінки напрямку руху стану справ у країні після лютого 2022 року стало прикладом найвищої дифузної довіри до влади, яка характеризує всебічне та постійне схвалення дій. Суспільство консолідувалося навколо найвищого військово-політичного керівництва, відкладаючи внутрішні суперечки та критику.

Ефект RRTF, за своєю природою, є обмеженим у часі. Аналіз загальноукраїнських соціологічних опитувань протягом 2023–2024 років, проведених Київським міжнародним інститутом соціології (KMIC), чітко засвідчує низхідний тренд суспільної підтримки, що означає завершення фази дифузної довіри. Громадяни повертаються до критичної оцінки, заснованої на спеціальній довірі – оцінці ефективності урядування, боротьби з корупцією та соціальної політики (Грушецький, 2024).

Як бачимо, кількісний аналіз динаміки довіри до ключових інституцій у період з 2023 по травень 2024 року демонструє критичний перелом:

Збройні Сили України (ЗСУ). Довіра залишається найвищою і стабільною. У 2024 році ЗСУ довіряли 92% опитаних, при балансі довіри-недовіри +90%. Це свідчить про їхню функціональну ефективність та сприйняття як інституту, що успішно виконує свою місію.

Президент України. Довіра, хоча й залишається високою, суттєво знизилася. З 84% довіри у 2023 році показник впав до 68% у травні 2024 року. Баланс довіри-недовіри знизився з +70% до +41%.

Уряд України. Цей інститут зазнав критичної ерозії. Довіра знизилася з 41% до 37%, тоді як недовіра зросла з 29% до 38%. У результаті, баланс довіри-недовіри змінився з позитивного (+12% у 2023 році) на негативний (-1% у 2024 році).

Парламент (ВРУ). Верховна Рада демонструє найгірші показники серед центральних інститутів. Довіра впала з 26% до 20%, а недовіра зросла з 44% до 53%. Баланс довіри-недовіри обвалився з -18% до -33% (Грушецький, 2024).

Цей глибокий контраст між довірою до ЗСУ та цивільних інститутів є підтвердженням існування легітимного розриву. Це є найважливішим висновком: цивільні органи влади втратили дифузну довіру, отриману завдяки RRTF, через відчутну неефективність, внутрішні кризи чи недостатню прозорість, тоді як військовий блок зберігає легітимність завдяки беззаперечній функціональності.

Низхідний тренд, зафіксований після 2022 року, пояснюється кількома взаємопов'язаними факторами, які діють у рамках ланцюга причинно-наслідкових зв'язків. Ефект RRTF завершився, і відсутність конвертації тимчасової дифузної довіри у структурні реформи призвела до повернення хронічного розчарування, яке поглиблюється війною.

1. Втома від війни. Соціологічні дослідження відзначають, що до факторів розформування довіри належить «втома від війни», а також втрата новизни описаними популятурними наративами. Цей психологічний стан знижує толерантність суспільства до комунікаційних помилок та внутрішніх проблем. Повернення до «звичайного» розподілу довіри означає, що влада більше не може покладатися лише на патріотичну риторику для підтримки легітимності.

2. Криза політичного класу та пошук нової легітимності. Глибоке розчарування традиційними політичними інститутами призвело до пошуку нових лідерів поза існуючою системою. Опитування 2023 року демонструють, що переважна більшість громадян шукає нових лідерів не серед існуючих політичних партій (ім віддають перевагу лише 25.9%), а серед військового (51,0%) та волонтерського (24.4%) середовищ. Цей запит суспільства на мілітаризацію політики або, принаймні, на імпортування цінностей дисципліни, ефективності та прозорості, характерних для військових та волонтерів, у державне управління, свідчить про глибоку політичну фрустрацію.

Завершення RRTF та критичне падіння довіри до цивільних інститутів (Уряд, Парламент) становить екзистенційний комунікаційний виклик. Недостатнє розуміння та реагування на ці тенденції може призвести до подальшого поглиблення фрустрації та політичної дестабілізації.

На нашу думку, політичне розчарування в Україні має бути концептуалізоване не як епізодична реакція на кризу, а як хронічний соціально-психологічний стан, успадкований від довоєнного періоду.

Цей стан живить суспільний цинізм і, якщо він переходить у фрустрацію – інтенсивніший стан, – знижує здатність суспільства конструктивно реагувати на виклики.

Завдання політичної комунікації на поточному етапі полягає не стільки у запобіганні розчаруванню (що неможливо в умовах тривалої війни), скільки в управлінні фрустрацією. Це вимагає переорієнтації з героїчної, надто оптимістичної риторики на конструктивні, адаптивні комунікаційні механізми, які ґрунтуються на прозорості та реалізмі.

Низький рівень довіри до уряду та парламенту є прямим наслідком комунікаційних невдач, які відбулися після завершення фази RRTF.

Невідповідність риторики реаліям. Збереження надмірно оптимістичних або виключно героїчних наративів не відповідає психологічному стану «втоми від війни», який вже увійшов у фазу розформування довіри. Комунікаційний апарат не зміг вчасно перейти до більш прагматичних, реалістичних та співчутливих меседжів.

Відсутність прозорості та звітності. Управлінські провали чи корупційні скандали, особливо під час війни, мають швидкий і руйнівний комунікаційний ефект. Невдачі в прозорій комунікації щодо чутливих питань (наприклад, кадрові зміни, мобілізація, використання міжнародної допомоги) призвели до швидкого зростання недовіри до цивільних інститутів, що відображено у негативному балансі довіри до уряду.

Недостатня професіоналізація. Відсутня професіоналізація політичної комунікації в Україні, що включає опанування теоретичних уявлень, базових установок та основних понять, які забезпечують розуміння процесів, пов'язаних з роботою консультанта. Недосконалість PR-кампаній та відсутність систематичного контролю за їхньою ефективністю призводять до зниження іміджу політичних суб'єктів (Калашнікова et al., 2024).

Для подолання хронічної фрустрації та відновлення довіри до цивільних інститутів, держава повинна впровадити стійкий фреймворк, заснований на професіоналізмі, даних та психологічній адаптації суспільства.

Проаналізувавши поточну ситуацію, пропонуємо такі конкретні кроки:

1. Систематичний моніторинг та дослідження.

Налагодження стійких комунікацій є неможливим без постійного зворотного зв'язку від суспільства. Необхідно організувати і проводити регулярні маркетингові та соціологічні дослідження (спостереження, опитування, анкетування) з метою вивчення громадської думки, що дозволить підвищувати імідж та конкурентну позицію PR-суб'єкта (Кузьмук, 2015). Особливий акцент слід робити на вивченні динаміки довіри у локальних мікроструктурах, оскільки саме тут зароджується основний рівень довіри українців. Збір, обробка та аналіз цих даних є основою для формування реалістичної політики, здатної адекватно реагувати на громадську фрустрацію.

2. Професіоналізація комунікаційного апарату та PR-кампаній.

Низька ефективність PR-кампаній часто пов'язана з відсутністю належної професійної підготовки та методологічного контролю. Державний апарат повинен забезпечити опанування теоретичних уявлень, базових установок і основних понять, що забезпечують розуміння процесів, пов'язаних з політичним PR. Професіоналізація комунікації дозволить не лише створювати більш якісні та релевантні меседжі, але й ефективно протистояти маніпуляціям, які посилюються у діджиталізованому інформаційному просторі, де джерела перешкод стають критичними. Крім того, необхідно проводити контроль та оцінку ефективності заходів, що проводяться в рамках PR-кампаній.

3. Управління очікуваннями через прозорість.

Політична комунікація має зосередитися на формуванні спеціальної довіри, що досягається через комунікацію конкретних, вимірюваних результатів, а не широких декларацій. Це вимагає публічної звітності та безумовної прозорості у сфері державних фінансів та оборонних закупівель, що є єдиним шляхом подолання антикорупційної стагнації (CPI 35 балів) та протидії хронічній фрустрації.

Сюди ж додамо необхідність конкретних інституційних кроків. Довіра до судової системи традиційно була однією з найнижчих. Відновлення довіри вимагає посилення, тимчасових заходів, таких як проведення спеціальної перевірки суддів. Мета таких перевірок – звільнення з посад осіб, які виносили рішення, спрямовані на обмеження конституційних прав, та зниження рівня корупції. Така прозорість у ключових інститутах є необхідною для підвищення авторитету судової влади та довіри громадян.

4. Адаптація до «втоми від війни».

Влада має визнати психологічний стан суспільства, що переживає «втому від війни». Комунікаційна стратегія повинна перейти до реалістичних та адаптивних наративів, які демонструють емпатію та фокусуються на стійкості та здатності долати тягар, замість постійної, надмірної героїзації. Важливо не лише констатувати розчарування, але й використовувати його адаптивні функції для конструктивної переоцінки цілей. Комунікація має допомогти громадянам розвивати копінг-стратегії та емоційну регуляцію, перетворюючи розчарування на мотивацію до змін, а не на глибоку соціальну фрустрацію (Осадчук, 2024).

5. Подолання легітимного розриву.

Для підвищення довіри до цивільних інститутів (Уряд, Парламент), які мають негативний баланс довіри, необхідно стратегічно інтегрувати представників військового та волонтерського середовища в комунікаційні стратегії та, де це можливо, в управління. Суспільний запит на лідерів із цих сфер є високим (51,0% шукають нових лідерів серед військових). Залучення їхніх голосів та, що важливіше, імпорт їхніх цінностей (дисципліни, прозорості, ефективності) у роботу цивільного апарату може слугувати мостом між високодоровним військовим блоком та відчуженою цивільною владою. Це допоможе конвертувати персоналізовану довіру до військових у інституційну довіру до оновлених цивільних структур.

І насамкінець, політична комунікація та громадська думка в Україні перебувають у полоні циклічної довіри: короточасні сплески дифузної довіри регулярно змінюються фазами хронічної фрустрації та глибокого скептицизму. Історично цей цикл підживлювався нездатністю постмайданної влади досягти відчутного прогресу у подоланні сприйняття корупції, що у 2019 році призвело до безпрецедентного електорального запиту на антисистемного лідера. Після повномасштабного вторгнення, яке тимчасово активувало максимальну дифузну довіру до вищого керівництва, на сьогоднішній день ефект RRTF вичерпано. Це призвело до критичного Легітимного Розриву, де беззаперечна довіра до Збройних Сил (92%) різко контрастує з глибокою недовірою до цивільних інститутів (баланс довіри до Уряду впав до -1%, до Парламенту – до -33%), що посилюється стагнацією антикорупційних зусиль. Подолання цього стану вимагає відмови від надмірної героїчної риторики на користь професійної комунікації, заснованої на прозорості та формуванні спеціальної довіри – через звітність за конкретні результати, безумовну антикорупційну прозорість (зокрема, у судовій системі) та стратегічний імпорт цінностей військового та волонтерського середовища до цивільного управління, що є єдиним шляхом конвертації ситуативної солідарності у стійку інституційну легітимність та демократичну стійкість у післявоєнний період.

Shapovalova A.M. Public opinion and political communication in Ukraine: from trust to disappointment

This scientific article presents a comprehensive sociopolitical and communication analysis of the dynamics of public opinion and political trust in Ukraine in the period between key national crises, covering the phases from 2010 to 2024. The study focuses on the phenomenon of cyclical trust and its inevitable transition into chronic social frustration and skepticism towards institutions of power. Applying an interdisciplinary approach that integrates the concepts of political legitimacy (diffuse vs. specific trust), social psychology (disappointment and frustration as adaptive mechanisms), and data analysis, the article draws on empirical data from the Kyiv International Institute of Sociology (KIIS) and Transparency International's Corruption Perceptions Index (CPI). The analysis reveals that the erosion of trust is a structural, rather than an episodic, problem. The main catalyst for disillusionment was a persistent crisis in corruption perceptions: Ukraine's CPI fluctuated between 26 and 32 points between 2014 and 2021, showing stagnation and correlating with high levels of distrust of civil servants (65%) and parliamentarians (64%). The culmination of this cycle was the 2019 Election phenomenon, when the anti-systemic demand of society, amplified by the digitalization of communications and the acceleration of "hope-disappointment" cycles, led to an unprecedented victory for an unconventional leader, but his monomajority quickly faced a return of skepticism. The full-scale invasion in 2022 triggered a classic "Rally 'round the flag" (RRTF) effect, which provided a peak, but limited in time, growth in diffuse trust. However, by 2024 this effect had been exhausted, as evidenced by the fixation of a critical Legitimacy Gap: trust in the Armed Forces of Ukraine remains the highest (92%), while trust in civilian institutions (Government, Parliament) has fallen sharply, acquiring a negative balance (-1% for the Government, -33% for the Verkhovna Rada). Practical recommendations include unconditional anti-corruption transparency (in particular, through enhanced special verification of judges), professionalization of the communication apparatus, and strategic import of values from highly effective sectors (military and volunteers), since 51% of citizens are looking for new leaders precisely among the military environment. The implementation of these measures is critical for converting situational solidarity into sustainable institutional legitimacy, necessary for political stability and post-war reconstruction.

Keywords: Public opinion, political communication, institutional trust, chronic frustration, anti-systemic demand, Ukraine.

Література:

1. Авксентьев, А. О. (2024) Довіра до влади в умовах повномасштабного воєнного вторгнення РФ в Україну: загальноукраїнський та харківський міський виміри. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології»*, 45, 21–31.
2. Антикорупція на паузі. Україна в Індексі сприйняття корупції – 2024. Transparency International. Retrieved from <https://cpi.ti-ukraine.org/>

3. Грушецький, А. Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021-2024 роках. Київський Міжнародний Інститут Соціології. Retrieved from <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1467&page=1>
4. Калашнікова, А. О., & Солдатенко, І.О., & Померанська О. В. (2024) Формування та розформування довіри до влади: комунікаційні стратегії Президента України під час війни та фактори зниження їхньої ефективності. *Український соціум*, 3–4(90–91), 52–67.
5. Кузьмук, О. (2015) Теоретична інтерпретація концепту «довіра» в соціології. *Грані*, 18(5), 42–45.
6. Осадчук, М. (2024) «Втома від війни». Що буде далі? Історична правда. Retrieved from <https://www.istpravda.com.ua/columns/2024/07/15/164114/>
7. Паніотто, В. (2014) Євромайдан: профіль повстання. *Соціально-політичні дослідження*, 2, 5–7.
8. Результати виборів президента України. Другий тур. (2019) Українська правда. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/04/21/7213071/>
9. Рейтинг Януковича та влади тенденційно падає – соціологи. (2011) Радіо свобода. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/24301431.html>
10. Шлемкевич, Т. (2024) Політичні комунікації в українському інформаційному просторі. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*, 16, 42–47.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2025

Стаття рекомендована до друку 10.11.2025